

Artikelen

Sterke groei zelfstandigen zonder personeel

Lian Kösters

Het aantal zelfstandigen zonder personeel is de afgelopen jaren fors toegenomen. Waren er in 1996 nog bijna 400 duizend, in 2008 is dit al gestegen tot ruim 640 duizend. Hun aandeel in de werkzame beroepsbevolking groeide in deze periode van 6 procent naar 9 procent. De overgrote meerderheid van de zelfstandigen zonder personeel is man. Bijna vier op de tien zijn hoogopgeleid. Met een gemiddelde werkweek van 42 uur maken deze zelfstandigen aanzienlijk meer uren per week dan de doorsnee werkende. Het vaakst werken zij in de dienstverlenende bedrijfstakken of in de bouw.

1. Inleiding

De werkgelegenheid in Nederland is de laatste jaren toegenomen. Een groot deel van deze toename komt voor rekening van de groei van het aantal zelfstandigen. Een groep die in deze context steeds wordt genoemd, zijn de zelfstandigen zonder personeel, oftewel de zzp'ers (zie kader).

In dit artikel wordt een profiel van de zelfstandige zonder personeel geschetst en de veranderingen hierin gedurende

Zzp'ers

De term zzp'er ontstond toen aan het eind van de vorige eeuw steeds meer werknemers hun beroep niet meer gingen uitoefenen in loondienst, maar als eigen baas. Omdat zij hun opdrachten vaak uitvoerden voor hun voormalig werkgever of voor een beperkte kring van opdrachtgevers werden zij gezien als een bijzondere categorie van ondernemers, de zelfstandigen zonder personeel (Pleijster en Van der Valk, 2007; Vroonhof, Tissing, Swaters, Bruins, Davelaar, 2008).

De zzp'er is echter in geen enkele wet- of regelgeving terug te vinden en bestaat formeel dus niet. Soms worden er freelancers mee bedoeld (Kamer van Koophandel, 2007), dan weer alle zelfstandigen die geen personeel in dienst hebben. Andere bronnen spreken over een groep die tussen het ondernemerschap en het werknemerschap in hangt (Meijer, Vroonhof en De Waard, 1999; De Muijnck, Overweel en Vroonhof, 2001) of ook wel 'schijnzelfstandigen' (Aerts, 2007; CWI 2008). Dit omdat ze wat betreft hun juridische positie niet op werknemers lijken, maar wat betreft hun maatschappelijke positie juist weer wel. In dit artikel wordt niet op deze specifieke groep ingegaan, maar worden alle zelfstandigen zonder personeel besproken.

de afgelopen jaren besproken. Onder zelfstandigen zonder personeel worden hier zowel bedrijven die geen personeel in dienst hebben als freelancers verstaan. De meewerkende zelfstandigen zijn niet meegenomen om dubbeltellingen te voorkomen.

De cijfers zijn afkomstig van de Enquête beroepsbevolking (EBB) en hebben betrekking op personen van 15 tot 65 jaar die twaalf uur of meer per week werkzaam zijn, de werkzame beroepsbevolking. Er is voor gekozen om alleen te kijken naar de zogenoemde eerste werkkring van personen. Wanneer iemand zelfstandig ondernemer is in een tweede of derde werkkring, is deze dus niet meegeteld.

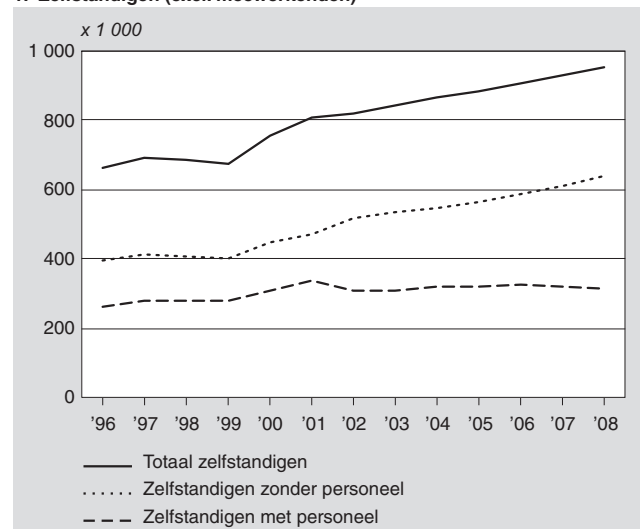
2. Zelfstandigen zonder personeel

2.1 Aantal zelfstandigen zonder personeel groeit

In 1996–2008 nam het aantal zelfstandigen (exclusief meewerkende gezinsleden) sterk toe: van 661 duizend tot 954 duizend. Deze groei komt vrijwel geheel door de toename van het aantal zelfstandigen zonder personeel. In 1996 waren er bijna 400 duizend zelfstandigen zonder personeel, in 2008 waren dit er meer dan 640 duizend. Dit komt neer op een toename van 67 procent. Het aantal zelfstandigen met personeel schommelde in dezelfde periode steeds rond de 300 duizend personen.

Ook als aandeel van de werkzame beroepsbevolking was er sprake van een toename van de zelfstandigen zonder personeel. Maakten zij in 1996 nog 6 procent van de beroepsbevolking uit, in 2008 was dit al 9 procent.

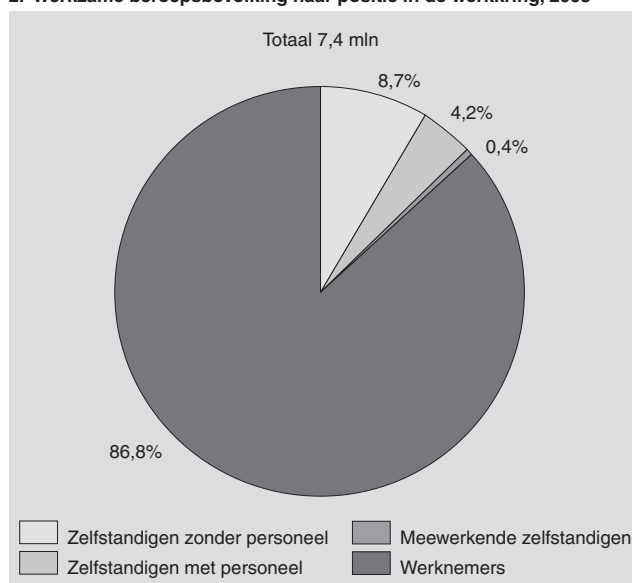
1. Zelfstandigen (excl. meewerkenden)¹⁾

¹⁾ De overgang van 2000 naar 2001 bevat een trendbreuk als gevolg van een nieuwe weegmethode binnen de EBB.

In 2008 bestond 13 procent van de werkzame beroepsbevolking uit zelfstandigen. De zelfstandigen met personeel waren goed voor 4 procent, terwijl de meewerkenden zelfstandigen nog geen half procent voor hun rekening namen.

2. Werkzame beroepsbevolking naar positie in de werkring, 2008

2.2 Beroepentop-10 zelfstandigen zonder personeel

Niet alleen is het aantal zelfstandigen zonder personeel sterk gegroeid, ook is er sprake van een verschuiving in het soort beroepen die als zelfstandige worden uitgeoefend. Dit is goed te zien aan de hand van de beroepentop-10 van de zelfstandigen zonder personeel. In 1996 waren het nog vooral de landbouw- en handelsgerelateerde beroepen die deze top-10 domineerden. Bedrijfshoofd van een kleine (pluim)veehouderij was destijds met ruim 12 procent het meest beoefende beroep onder zelfstandigen zonder personeel. Op de tweede plaats stond de detailhandelaar, terwijl de groothandelaar de derde plaats innam. Daarnaast kwamen ook beroepen zoals bedrijfshoofd van een klein tuinbouwbedrijf, van een akkerbouwbedrijf en een gemengde landbouwbedrijf voor in de top-10.

In 2008 zijn bijna alle landbouwgerelateerde beroepen uit de top-10 verdwenen. In de huidige beroepentop-10 is hun plaats ingenomen door dienstengerelateerde beroepen, zo-

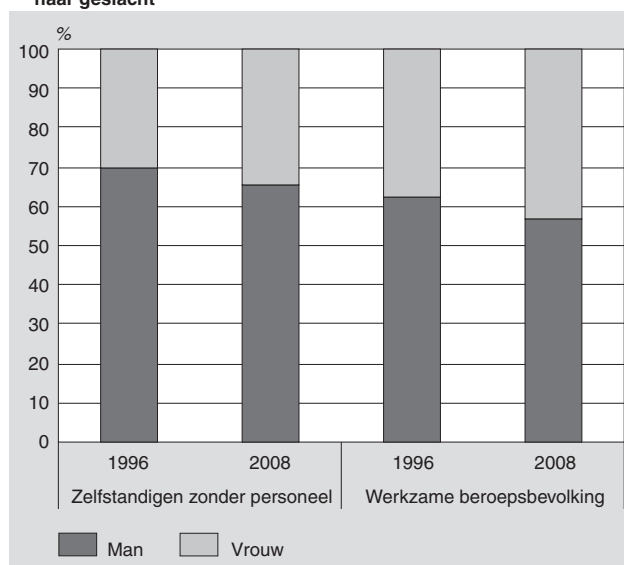
als bedrijfshoofd van een klein bedrijf, kapper en schoonheidsspecialist, computerprogrammeur en bedrijfsorganisatiedeskundige. Wel staat het beroep van bedrijfshoofd van een kleine (pluim)veehouderij met een geslonken aandeel van 6 procent nog steeds op nummer één.

3. Kenmerken van zelfstandigen zonder personeel

3.1 Tweederde zelfstandigen zonder personeel is man

Zelfstandigen zonder personeel zijn relatief vaak mannen. In 2008 bestond tweederde van deze zelfstandigen uit mannen, terwijl dit voor 57 procent van de werkzame beroepsbevolking gold. Ruim een decennium geleden waren de verschillen tussen mannen en vrouwen nog groter. Van de zelfstandigen zonder personeel was in 1996 bijna 70 procent een man en 30 procent een vrouw, maar ook in de totale beroepsbevolking was het verschil tussen het aandeel mannen en vrouwen destijds groter dan tegenwoordig. De vrouwelijke zelfstandige zonder personeel is dus wel in opkomst, maar blijft nog iets achter bij haar mannelijke tegenhanger.

3. Zelfstandigen zonder personeel en werkzame beroepsbevolking naar geslacht

Staat 1
Beroepentop-10 zelfstandigen zonder personeel

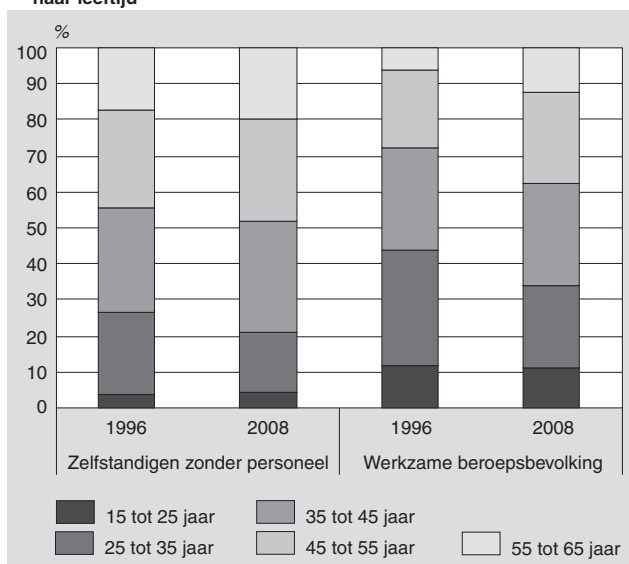
1996		2008	
	%		%
1. Bedrijfshoofd kleine (pluim)veehouderij	12,2	Bedrijfshoofd kleine (pluim)veehouderij	5,9
2. Detailhandelaar	7,1	Bedrijfshoofd algemene leiding klein bedrijf	3,3
3. Groothandelaar/makelaar roerende goederen	4,9	Detailhandelaar	3,1
4. Bedrijfshoofd klein tuinbouwbedrijf	3,5	Kapper, schoonheidsspecialist	3,0
5. Beeldend kunstenaar, (grafisch) ontwerper	3,5	Aannemer timmerwerk (klein bedrijf)	2,7
6. Bedrijfshoofd klein akkerbouwbedrijf	3,1	Beeldend kunstenaar, (grafisch) ontwerper	2,6
7. Bedrijfshoofd klein gemengd landbouwbedrijf	3,0	Groothandelaar/makelaar roerende goederen	2,5
8. Kapper, schoonheidsspecialist	2,4	Winkelbediende, markt-/straatverkoper	2,3
9. Fysio-, bewegingstherapeut	2,2	Computerprogrammeur/systeemanalist	2,0
10. Aannemer timmerwerk (klein bedrijf)	2,1	Bedrijfsorganisatiedeskundige (zoals consultant)	1,8

3.2 Zelfstandige zonder personeel ouder dan gemiddeld

De gemiddelde leeftijd van zelfstandigen zonder personeel is het afgelopen decennium iets toegenomen. Dit komt vooral doordat het aandeel ouderen vanwege de vergrijzing is gegroeid. De doorsnee leeftijd van de zelfstandige zonder personeel is echter ook hoger dan gemiddeld in de werkzame beroepsbevolking. In 2008 was een zelfstandige zonder personeel gemiddeld 44 jaar oud, terwijl een gemiddelde werkende 40 jaar was. Vooral het aandeel 55 tot 65-jarigen was onder de zelfstandigen groter dan bij de totale werkzame beroepsbevolking. Een reden hiervoor is dat zelfstandigen niet zoals werknemers automatisch pensioen opbouwen. Wanneer ze (vroeg) stoppen met werken, hebben zij dus dikwijls geen of onvoldoende pensioeninkomsten om op terug te vallen. Zij gaan daarom vaak tot op latere leeftijd door.

Jongeren kwamen binnen de groep zelfstandigen zonder personeel zelden voor. In 2008 was slechts 5 procent 15 tot 25 jaar, van de totale werkzame beroepsbevolking was dit 11 procent.

4. Zelfstandigen zonder personeel en werkzame beroepsbevolking naar leeftijd

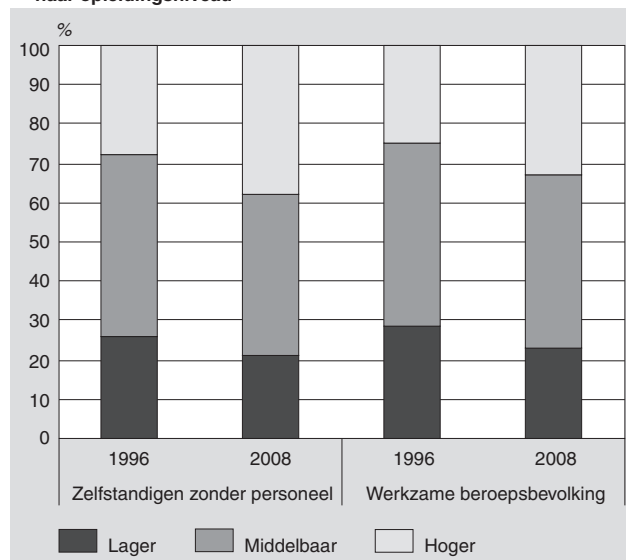
3.3 Opleidingsniveau van zelfstandige zonder personeel is hoog

Zelfstandigen zonder personeel zijn over het algemeen hoger opgeleid dan de totale werkzame beroepsbevolking. Dit verschil is de afgelopen jaren zelfs toegenomen. In 1996 was 28 procent van de zelfstandigen zonder personeel hoogopgeleid. In 2008 was dit al 38 procent. In de werkzame beroepsbevolking liep het aandeel hoogopgeleiden in deze periode op van 25 naar 33 procent. Het percentage laagopgeleiden is onder zelfstandigen zonder personeel altijd iets lager geweest dan binnen de werkzame beroepsbevolking. In 2008 was 21 procent laag opgeleid, tegenover 23 procent van alle werkzamen.

3.4 Zelfstandigen zonder personeel werken meer uren

Zelfstandigen zonder personeel maken aanzienlijk langere werkweken dan gemiddeld. Werkte de doorsnee werkende

5. Zelfstandigen zonder personeel en werkzame beroepsbevolking naar opleidingsniveau

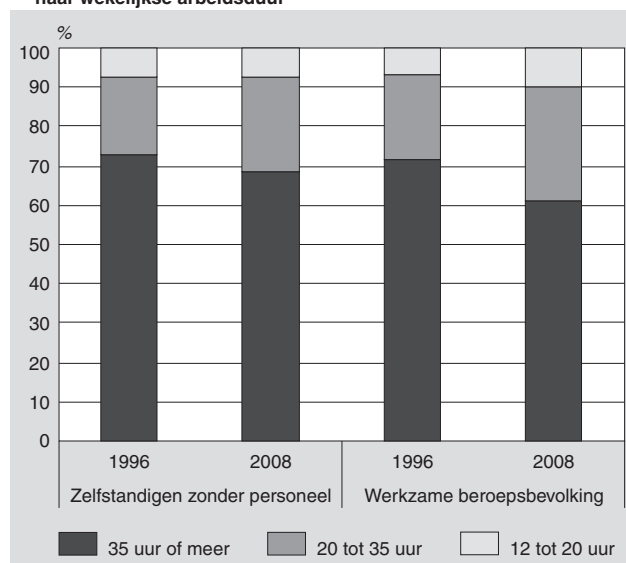

in 2008 zo'n 35 uur per week, voor een gemiddelde zelfstandige zonder personeel was dat 42 uur. Dit komt voor een deel, omdat het relatief vaak mannen zijn. Deze werken over het algemeen meer uren dan vrouwen. Daarnaast zal waarschijnlijk ook het feit dat deze zelfstandigen in de regel hun eigen tijd kunnen indelen een rol spelen. Daardoor vervaagt vaak de grens tussen arbeidstijd en vrije tijd, waardoor er dikwijls langer doorgewerkt wordt. Werken in deeltijd komt dan ook onder zelfstandigen zonder personeel verhoudingsgewijs minder voor. Hoewel het werken in deeltijd binnen deze groep de afgelopen jaren wel iets is toegenomen, blijft het verschil met de werkzame beroepsbevolking groot. In 2008 hadden vier op de tien werkenden een deeltijdbaan, bij de zelfstandigen zonder personeel gold dit voor drie op de tien.

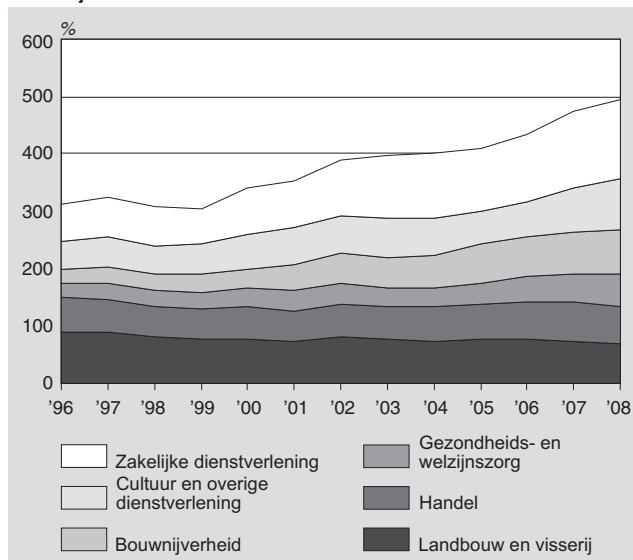
3.5 Sterke groei zelfstandigen in de zakelijke dienstverlening, cultuur en bouw

De bedrijfstakken waar de meeste zelfstandigen zonder personeel werkten, waren in 2008 de zakelijke dienstverle-

6. Zelfstandigen zonder personeel en werkzame beroepsbevolking naar wekelijkse arbeidsduur

7. Zelfstandigen zonder personeel naar meest voorkomende bedrijfstakken

ning, de cultuur en overige dienstverlening, de bouw, landbouw en visserij, de handel en de gezondheids- en welzijnszorg. Een sterke toename deed zich sinds het einde van de vorige eeuw met name voor in de zakelijke dienstverlening, cultuur en overige dienstverlening en de bouw. Vooral de zakelijke dienstverlening is een sector met typische mannenberoepen waar een hoog opleidingsniveau en een hoge gemiddelde arbeidsduur per week niet ongebruikelijk is.

Het aantal zelfstandigen zonder personeel in de landbouw en visserij en de handel bleef constant of nam zelfs af. Dit zijn precies die groepen die in de onderzoeksliteratuur veelvuldig niet tot de typische groep zelfstandigen zonder personeel worden gerekend die aan het eind van de vorige eeuw op kwam (zie kader). Een nieuwe groep die sinds circa 2003 in opkomst is, wordt gevormd door de zelfstandigen zonder personeel in de gezondheids- en welzijnszorg. De opkomst van deze sector is waarschijnlijk de reden waarom ook steeds meer vrouwen werkzaam zijn als zelfstandige zonder personeel.

Technische toelichting

Alle gegevens over zelfstandigen zonder personeel in dit artikel zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB). De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking.

Voor dit artikel is gebruik gemaakt van de modules Arbeidsrelatie en Bedrijf niet-werknemers in de EBB. Er is geen gebruik gemaakt van gegevens van de Belastingdienst. Het gegeven of iemand werknemer of zelfstandige is, is dus niet via een juridische benadering vastgesteld. Dit

gegeven is vastgesteld door aan mensen te vragen of ze zichzelf als werknemer of als zelfstandige beschouwen.

Voor alle personen die hebben aangegeven werkzaam te zijn, is de vraagstelling per werkring als volgt:

Werkt u als werknemer?

1. Ja
2. Nee

Als personen 'nee' antwoorden, wordt er gevraagd:

Bent u dan werkzaam in het bedrijf of de praktijk

1. Van uzelf
2. Van uw partner
3. Of van uw ouders of schoonouders?
4. Niet van toepassing (geen van deze)

Aan personen die hebben aangegeven werkzaam te zijn in het eigen bedrijf of in het bedrijf van de partner wordt aanvullend nog gevraagd of ze personeel in dienst hebben. Freelancers krijgen deze vraag niet, omdat van hen wordt verondersteld dat ze geen personeel in dienst hebben:

Heeft u/of uw partner personeel in dienst?

1. Ja
2. Nee

Literatuur

Aerts, M.C.M. (2007). *De zelfstandige in het sociaal recht. De verhouding tussen juridische status en sociaal-economische positie*. Monografieën Sociaal Recht. Kluwer: Deventer.

CWI (2008). *De zzp'er lijkt ineens overal. Werken voor jezelf is ook een optie*. Arbeidsmarkt Journaal, 2008(2), 7-9.

Kamer van Koophandel (2007). *Freelance ondernemen*. KvK, interne uitgave.

Meijer, P.C.A., Vroonhof, P.J.M., Waard de, C.A.C. (1999). *ZZP'er: ondernemer of werknemer*. Discussienota over het ondernemerschap. Diemen.

Muijnck de, J.A., Overweel, M.J., Vroonhof, P.J.M. (2001). *Zelfstandigen zonder personeel: waarheden en mythes*. EIM, interne uitgave.

Pleijster, F., Valk van der, P. (2007). *Van onbemand tot onmisbaar. De economische betekenis van zzp'ers nu en in de toekomst*. EIM: Zoetermeer.

Vroonhof, P., Tissing, H., Swaters, M., Bruins, A., Daveelaar, E. (2008). *Zelfstandigen zonder personeel*. EIM: Zoetermeer.